

RECENZII ȘI CONSEMĂRI

CZU: 821.135.1.09-31=135.1

IULIA HASDEU: ÎNTRE MITUL PATERN ȘI VOCEA FEMININĂ A MODERNITĂȚII*Maria PILCHIN,
critic literar*

Urma pașilor ei – Iulia Hasdeu, între viață și nemurire, ediția a 2-a (București: Eikon, 2024), de Adriana Ungureanu este un roman care a captat atenția publicului chișinăuian încă în 2019, odată cu lansarea primei ediții la Sediul Central al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” – un eveniment memorabil, cu discursuri de referință și cu o sală plină de cititori. Într-un așezământ bibliotecar ce îl are pe B.P. Hasdeu ca patron spiritual, într-un spațiu cultural în care un liceu poartă numele Iuliei Hasdeu, iar institute de cercetare și teatre își desfășoară activitatea sub semnul acestei prestigioase familii, interesul pentru o astfel de apariție editorială era nu doar firesc, ci și așteptat. Cartea Adrianei Ungureanu venea astfel să completeze un peisaj creator deja marcat de moștenirea Hasdeu, oferind o perspectivă narativă inedită, sensibilă și documentată asupra destinului excepțional al Iuliei.

Iulia Hasdeu este personaj feminin *in absentia*, în spatele căruia transpare o efigie paternă puternică, adesea copleșitoare și care o mitologizează. Tânăra inteligentă, visătoare, preocupată de cărți și emancipare prin cunoaștere, cu o gândire vădit precoce, se emancipează de o lume patriarhală și paternă cu o forță simbolică impresionantă. Plecarea la Paris devine un dublu gest de devenire cognitivă, de afirmare a vocației sale academice și spirituale, un salt într-un mediu cultural vast și stimulat, dar și de escapadă din universul protector al tatălui, o tentativă subtilă de desprindere din cercul tutelar, dar limitativ al autorității paterne.

Adriana Ungureanu aduce în scena ficțiunii o ființă independentă. Iulia nu este doar produsul viziunii tatălui (a se vedea, în acest sens, opinia lui Gala Galaction publicată în revista *Flacăra*), ea se definește ca o ființă autonomă. Devenirea ei este marcată de

tensiunea dintre moștenirea patriarhală și aspirația spre afirmare individuală, între dorința de a fi recunoscută ca fiică genială și aceea de a fi o femeie a timpului său, cu un destin propriu. Astfel, Iulia Hasdeu se conturează ca o figură emblematică a modernității incipiente, o voce feminină distinctă într-o lume dominată de bărbați.

Criticul Christian Crăciun, în prefața la prima ediție a romanului, descoperea o „Iulie *reflectată*, multiplicată”. Într-adevăr, reperăm o scriitură polimorfă și polifonică. Vocile sunt și ele multiplicat: Iulia, tata, mama, Rebeca (ultima fiind naratoarea). Prezentul Rebecăi sparge tiparele de lume prăfuită, copiată din arhive și biblioteci care apasă adesea asupra

multor romane de acest fel. Nu este o biografie romanțată, este romanul unei vieți exemplare și misterioase, redat cu autenticitate și sensibilitate. Or, romanul Adrianei Ungureanu se remarcă printr-o abordare originală și curajoasă a biografiei Iuliei Hasdeu, îmbinând cu măiestrie cercetarea riguroasă cu libertatea scriiturii de ficțiune. Alegând calea docu-ficțiunii, autoarea nu doar că redă cu fidelitate faptele istorice, ci le și transfigurează literar prin intermediul personajului Rebeca, o tânără contemporană ce ajunge, printr-un lanț de coincidențe oculte, să rezoneze profund cu spiritul Iuliei.

Cronotopul romanului este unul ce ține de un timp și spațiu mistic, cu întâmplări ciudate pentru ochiul și mintea profană. Rebeca se inițiază în semnificațiile aceluia univers, descoperă o dimensiune istorică, documentar-literară, dar și spirituală a poveștii Iuliei Hasdeu. Ea e un personaj-investigator. Vocea naratoare pare să încerce a evita figura tatălui în demersul său de a o descoperi pe Iulia. Este o formă de detectivism ideatic, de deducere logică a faptelor, dar în mod special a stărilor prin care trecea copila scriitorului și a mamei sale, care o dorea pe fiică drept o variantă mai bună a sa, ardeleanca măritată cu un basarabean volitiv preocupat de studiu, cărți și bunăstarea materială necesară întreținerii celor

două Iulii. Acest volum oferă și un portret de grup familial complex: un tată ce „nu era un suflet fericit, deși umorul îl definea”, o mamă „acra” și o fiică, „fire veselă, jucăușă”. În fundal, se aud „certurile din casă” și „gura lumii”, elemente care adaugă tensiune atmosferei narative.

Adriana Ungureanu insistă în acest roman pe ideea unei predestinări spirituale. Fiica este o fantasmă, o prezență liminală, o ființă care pare să aparțină, mai degrabă, unui tărâm al spiritului decât realității concrete. Tot ce va scrie tatăl după moartea ei, o confirmă. Iar visul premonitoriu al mamei încărcat de simbolism dinainte de a o naște este mai mult decât semnificativ în acest sens: domnița din palat și umbra care a învăluit-o, „un nor cu o fetiță albă și frumoasă ca un crin”. Imaginea este una profund arhetipală, sugerând o venire în lume însoțită de o aură de sacralitate și de prefigurare a efemerității. Iulia Hasdeu pare, așadar, să fi fost de la început o „apariție” – nu doar o ființă umană, ci o manifestare a unei sensibilități superioare, aproape eterice. Moartea ei timpurie nu face decât să întărească această impresie: viața sa devine un interludiu fragil între vis și absență. Scrierile lui B.P. Hasdeu de după dispariția fiicei – în special, textele de inspirație spiritistă – nu sunt doar mărturii ale durerii, ci adevărate acte de reafirmare a prezenței ei continue, dincolo de moarte. Astfel, Iulia devine fantasma centrală a unei vieți literare și spirituale ce refuză uitarea.

Imaginea Iuliei este ca un puzzle, fragmentată, extinsă și reconfigurată într-o manieră inedită, printr-un joc al umbrelor care transcende limitele dintre concret și mistic. Prozatoarea reușește să contureze o conexiune narativă între vremuri, evitând reconstrucția istorică directă și optând, în schimb, pentru o fină tranziție afectivă și simbolică între dimensiuni ale timpului și ale ființei. Astfel, narațiunea devine o punte între document și revelație. Romanul propune un fir narativ cursiv, concentrat pe experiența interioară a cunoașterii și descoperirii. Literatura devine, în această viziune, nu doar o formă de artă, ci și un mijloc de a pătrunde un nivel altfel inaccesibil al existenței. Miza romanului nu este doar reconstituirea vieții Iuliei Hasdeu, ci și reactivarea sensului ei profund în conștiința cititorului de azi.

Un roman scris cu măiestrie, ce îmbină armonios rigoarea documentară (sunt de apreciat, în mod special, trimiterile la scrierile lui Eliade) cu fantezia narativă, oferind o biografie ficționalizată cu valoare literară autentică. Tehnicile narative folosite – de la

alternanța planurilor temporale la inserțiile onirice și simbolice – dau textului profunzime și dinamism. Creativitatea autoarei se manifestă nu doar în construcția personajelor, ci și în modul subtil în care reconstituie o epocă literară și o conștiință feminină ieșită din tipare. Rezultatul este un docu-roman original, captivant, care nu doar informează, ci și emoționează, deschizând o cale de acces spre o figură istorică reimaginată cu sensibilitate și inteligență. O carte exemplară, în sensul în care este un exercițiu mai mult decât reușit de recitare a unor autori clasici, de revizitare a unei epoci trecute, de repunere în canonul axiologiei recente a unor chipuri care uneori par să fie uitate de omul alert al lumii moderne.

* Andriana UNGUREANU. *Urma pașilor ei: Iulia Hasdeu: între viață și nemurire*. Pref. de Christian CRĂCIUN. Ed. a 2-a, revizuită și adăugită. București: Eikon, 2024. 250 p. ISBN 978-606-49-1287-9.